

BM Bilgi Kitapçıkları

Kadınlara Karşı Ayrımcılık: Sözleşme ve Komite

Bu yayın İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Kitabın Türkçe çevirisi tamamen İnsan Hakları Ortak Platformu'nun sorumluluğundadır.

Kitapçık Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanmıştır.
Kitapçığın orijinali <http://www.ohchr.org/EN/PublicationsResources/Pages/FactSheets.aspx> adresinden edinilebilir.

Bilgi Notu No.22, Kadınlara Karşı Ayrımcılık: Sözleşme ve Komite

Kadınlara ve kız çocuklarının insan hakları evrensel insan haklarının vazgeçilmez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçasıdır. Kadınların politik, sivil, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde tam ve eşit katılımı ve cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın kaldırılması konuları uluslararası toplumun öncelikli hedefleridir.

VİYANA DEKLARASYONU VE EYLEM PROGRAMI, (bölüm 1, prg. 18)

25 Haziran 1993 tarihinde (A/CONF. 157/24 (Kısım I), bölüm III) Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda kabul edilmiştir.

İçindekiler:

Giriş

- I. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin müstakil hükümleri
- II. Sözleşmenin Uygulanması: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi

Ekler:

- I. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
- II. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne yapılan İtirazlar

Giriş

Eşitlik sosyal adaleti ve insan haklarını amaçlayan her toplumun temel taşıdır. Hemen hemen bütün toplumlarda ve faaliyet alanlarında kadınlar hukuki ve fiili eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum ailede, toplumda ve işyerinde ayrımcılığın olmasından hem kaynaklanmış hem de onunla şiddetlenmiştir. Nedenler ve sonuçlar ülkeden ülkeye değişse de, kadınlara karşı ayrımcılık yaygındır. Basmakalıp düşüncelerin; geleneksel, kültürel ve dinsel uygulamaların ve kadınlara zarar veren inançların sürüp gitmesiyle de bu durum devam ettirilmektedir.

Dünya genelinde kadınların gerçek durumunu belgelemek için yapılan son girişimler kadınlar ve erkekler arasında ekonomik ve sosyal farklılıklara dair bazı endişe verici istatistikler ortaya koymuştur. Kadınlar dünyadaki yoksulların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır ve kırsal yoksulluk içinde yaşayan kadınların sayısı 1975'ten bu yana % 50 artmıştır. Kadınlar dünyada okuma yazma bilmeyenlerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır; bu sayı 1970 ile 1985 arasında 543 milyondan 597 milyona yükselmiştir. Asya ve Afrika'daki kadınlar erkeklerden haftada 13 saat fazla çalışmaktadırlar ve çoğunlukla da ücretsiz olarak. Dünya genelinde, kadınlar eşit iş yaparak erkeklerden % 30 ila 40 arasında daha az kazanmaktalar. Kadınlar dünya genelinde yönetimsel ve idari işlerin % 10 ila 20'sine ve üretimdeki işlerin % 20'den

daha azına sahipler. Kadınlar dünyadaki devlet başkanlarının % 5'inden daha azını oluşturuyor. Ulusal muhasebede gelir getiren üretim olarak hesaba katılsa, kadınların ücretsiz ev ve aile işleri genel üretim değerlerini % 25 ila 30 arasında arttırabilir.

Eşitlik kavramı sadece herkese aynı şekilde davranmak anlamına gelmiyor. Eşit olmayan durumlarda bireylere eşit davranılması adaletsizliğin ortadan kaldırılmasına değil, sürekli hale gelmesine yarayacaktır. Gerçek eşitlik ancak bu durumsal dengesizliklerin ele alınması ve düzeltilmesine yönelik çabalar sonucu ortaya çıkacaktır. Kadınların insan haklarının tanınması ve benimsenmesi mücadelesindeki temel ilke ve nihai amaç işte bu kapsamlı eşitlik düşüncesidir.

Genel Kurul 1979 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni kabul etti (bkz. ek 1). Sözleşme, yasal bağlayıcılığı olacak biçimde, her alandaki bütün kadınlara uygulanacak olan, kadınların insan hakları konusunda benimsenmiş uluslararası ilkeleri belirliyor. Sözleşmenin temel yasal normu kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmasıdır. Bu norm sadece cinsiyet ayrımı gözetmeyen yasaların çıkarılmasıyla yerine getirilemez. Sözleşme kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmasının istenmesine ek olarak, her yerde kadınların kazandıkları haklardan yararlanabilmelerinin sağlanması için alınması gereken önlemleri de belirterek daha da ileriye gitmiştir.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Sözleşme'nin 17. Maddesi uyarınca oluşturuldu. Komite'ye, Sözleşme'nin taraf devletler tarafından uygulanmasının denetlenmesi görevi verildi.

Bu Bilgi Notu iki ana bölümden oluşmaktadır. Bölüm I Sözleşme'nin müstakil hükümlerini belirtiyor ve açıklıyor. Bölüm II Komite'nin yapısını ve işleyişini gözden geçiriyor. Sözleşmeye ilişkin bazı temel bilgiler aşağıda verilmiştir.

Birleşmiş Milletler ve kadınların insan hakları

Kadınların hak eşitliği Birleşmiş Milletlerin temel bir ilkesidir. Birleşmiş Milletler Şartı Giriş Bölümü “temel insan haklarına, insanlık onuru ve insan değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını teyit etmeyi” temel bir hedef olarak belirtir. Ayrıca Şart'ın 1. Madde'si Birleşmiş Milletlerin amaçlarından birinin “ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin” herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine karşı saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak olduğunu bildirmektedir.

Uluslararası İnsan Hakları Yasası kadınların hak eşitliğine yapılan bu vurguyu pekiştiriyor ve genişletiyor. Uluslararası İnsan Hakları Yasası üç belgeye topluca atıfta bulunmak için kullanılan bir terim: İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Sivillik ve Politik Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile iki Seçmeli Protokolü. Birlikte ele alındığında, bu belgeler Birleşmiş Milletlerin tüm insan hakları çalışmalarının etik ve yasal zeminini oluşturuyor ve insan haklarının korunması ve desteklenmesi amaçlı uluslararası sistemin üzerinde ilerlediği dayanağı sağlıyor.

Örgüt'ün insan hakları alanındaki ilk ve en önemli kazanımı 1948'de Genel Kurul'da kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesiydi. Bütün insanların eşit onur ve haklarına dayanan Beyanname ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş ya da diğer durumlar gibi herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkesin insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanabileceğini bildirmektedir. (böl. 2)

Evrensel Beyanname'nin kabulünün hemen ardından, söz konusu belgede bildirilen haklar ve özgürlüklerin ayrıntılarıyla anlatılması ve bağlayıcılığı olan yasal bir biçimde derlenmesiyle ilgili çalışma başlatıldı. Bu süreçten de 1966'da Genel Kurul'da oybirliğiyle kabul edilen ve 10 yıl sonra yürürlüğe giren yukarıda adı geçen iki Sözleşme ortaya çıktı. Bu Sözleşmeler uluslararası yasal belgelerdir. Bir Devlet iki Sözleşme'den birine taraf olduğunda, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin gerek ülkesindeki gerekse idaresi altındaki bütün bireylere bu Sözleşme'de belirlenmiş bütün hakları sağlamaya ve ihlal edildiği durumlarda etkin yargılama yolunu sunmaya söz vermiş olur.

Sözleşmeler belgede yer alan hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş ya da diğer durumlar gibi herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese uygulanacağını açıkça belirtmektedir. Ayrıca, Taraf Devletler her iki Sözleşme'de yer alan tüm haklardan yararlanmada kadınlara ve erkeklere eşit hak sağlayacaklarına özellikle söz verirler. Her iki Sözleşme'nin de yürütmesini denetlemek için kurulan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ve İnsan Hakları Komitesi işte bu nedenle kendi belgelerindeki hükümler gereği, ortaya çıkan cinsiyete-dayalı ayrımcılık sorunlarını ele almakla yetkilidir. İnsan Hakları Komitesi özellikle kadınlara karşı ayrımcılık alanında faaliyet göstermektedir.

Her biri farklı gruptaki insan haklarını sağlayan iki Sözleşme olmasına karşın, bütün hakların birbirine bağlılığı ve bölünmezliği uzun zamandan beri kabul edilmiş ve sürekli olarak yeniden doğrulanan bir ilkedir. Dolayısıyla uygulamada kişisel ve siyasal haklara saygı ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmadan ayrı tutulamaz ve diğer yandan, gerçek ekonomik ve sosyal gelişme için politik ve sivil özgürlüklerin de bu sürece katılması gerekir.

Evrensellik de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen insan hakları ve temel özgürlükler vizyonuna yön veren başka bir ilkedir. Her ne kadar tarihsel, kültürel ve dinsel farklılıkları akıldan çıkarmamak gerekse de; kadınların insan hakları dâhil olmak üzere bütün insan haklarını geliştirmek ve korumak politik, ekonomik ve kültürel sistemleri ne olursa olsun, her Devletin görevidir.

Bu ilkelerin – bağlılık, bölünmezlik ve evrensellik – geçerliliği en son, Dünya İnsan Hakları Konferansı tarafından 1993'te kabul edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı'nda onaylandı.

Neden Kadınlar için Ayrı bir Sözleşme?

Uluslararası İnsan Hakları Yasası kadınlar dâhil bütün bireylerin hakkı olan kapsamlı bir haklar topluluğunu saptamaktadır. O halde neden kadınlar için farklı bir yasal belge olmasına gerek duyuldu?

Kadınların insan haklarını korumak için ek yöntemler gerekli görüldü çünkü sadece “insan” oldukları gerçeği kadınların haklarının korunmasını sağlamak için yeterli olmamaktadır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Giriş bölümünde, diğer belgeler olmasına karşın kadınların hala erkeklerle eşit haklara sahip olmadıkları belirtilmektedir. Kadınlara karşı ayrımcılık her toplumda var olmaya devam etmektedir.

Sözleşme, kadınlara karşı devam eden ayrımcılıkla mücadele etmek için hazırlanmış olan yürürlükteki hükümleri pekiştirmek amacıyla 1979'da Genel Kurul'da kabul edildi. Sözleşme örneğin siyasal haklar, evlilik ve aile, iş konularında kadınlara karşı belirgin ayrımcılığın olduğu pek çok özel alanı tanımlamaktadır. Sözleşme bu alanlarda ve diğerlerinde belirli amaçları ve kadınların erkeklerle tamamen eşit haklardan yararlandıkları ve böylece onlara sağlanan insan haklarının tam gerçekleştiği küresel bir toplum yaratılmasını kolaylaştırmak için alınması gereken önlemleri ayrıntılarıyla açıklamaktadır.

Sözleşme, cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için Taraf Devletlerin kadınların aileye ve genel olarak topluma önemli ekonomik ve sosyal katılımını tanımasını gerekli buluyor. Ayrımcılığın ekonomik büyümeyi ve refahı engelleyeceğini vurguluyor. Aynı zamanda hakların eşitliğini ve sorumlulukları kabul etmek ve kalıplaşmış rollere dayalı önyargıların ve uygulamaların üstesinden gelmek için hem erkeklerin hem de kadınların eğitilmesi yoluyla tutumlarda bir değişikliğe gereksinim duyulduğunu da açıkça kabul ediyor. Sözleşmenin bir diğer önemli özelliği de yasal eşitliğe ek olarak fiili eşitlik hedefi ve bu hedefi gerçekleştirmek için geçici özel önlemlerin gerekliliğini de açıkça kabul etmesidir.

Sözleşme'nin tarihçesi

Genel Kurul Kasım 1967'de Kadınlara karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Deklarasyonu'nu kabul etti. 1972'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kadının Statüsü Komisyonu'ndan kadınların insan hakları konusunda olası uluslararası bir belgenin şekli ve içeriği hakkında üye ülkelerin görüşlerini talep etmesini istedi. Sonraki yıl, böyle bir sözleşmenin ayrıntılarını değerlendirmesi için Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından bir çalışma grubu atandı. 1974'te Kadının Statüsü Komisyonu kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi hakkında bir sözleşme taslağı hazırlamaya başladı. Komisyon'un çalışması, 1975'te düzenlenen Uluslararası Kadın Yılı Konferansı sonuçlarından güç aldı. "Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için bir sözleşme ve uygulanması için de etkili yollar" hazırlaması amacıyla toplanan bu Konferans'ta bir Eylem Planı kabul edildi.

Sonraki birkaç yıl, bir sözleşmenin detaylandırılması süreci Komisyon kapsamında devam etti. 1977'de kendisine taslak bir belgenin sunulmasının ardından Genel Kurul taslağı son şeklini vermek üzere özel bir çalışma grubu atadı.

Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi 1979'da Genel Kurul'da kabul edildi. 1981'de, gerekli 20 onayı aldıktan sonra, Sözleşme yürürlüğe girdi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi resmen kuruldu. Komite'nin görevi, Sözleşme'nin Taraf Devletlerce uygulanmasını denetlemektir. Komisyon'un işleyişi hakkında bilgi aşağıda bölüm II' de yer almaktadır.

I. Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin Müstakil Hükümleri

Ayrımcılığın tanımı

Madde 1

İşbu Sözleşmeye göre, “kadınlara karşı ayrımcılık” deyimi, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, sivil ve diğer alanlardaki insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını yerine getirmeyen ya da ortadan kaldıran ya da bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, dışlama ya da sınırlama anlamına gelecektir.

Madde 1 ayrımcılığın daha sonra Sözleşme'nin bütün hükümlerine uygulanacak olan kapsamlı bir tanımını yapıyor. Cinsiyete dayalı “fark gözetme” ya da “ayırım” terimlerine sadece atıfta bulunan Uluslararası İnsan Hakları Yasası'nın tersine, Madde 1 özellikle kadınlara karşı ayrımcılığın anlamını ayrıntılarıyla açıklıyor. Bu tür ayrımcılık aşağıda belirtilen cinsiyete dayalı herhangi bir davranış farklılığını kapsamaktadır:

Kasıtlı olsun ya da olmasın kadınların aleyhine olan;

Bütün olarak toplumun gerek ev içinde gerekse kamusal alanda kadınların haklarını tanınmasına engel olan;

Ya da:

Kadınların hakları olan insan haklarını ve temel özgürlükleri kullanmalarına engel olan.

Dünyada birkaç ülkede kadınlar oy verme ve mülk sahibi olmak da dâhil temel yasal haklarından mahrum bırakılmışlardır. Bunun gibi yasal olarak yerleşik farklılaştırma durumları kolaylıkla ayrımcılık olarak tanımlanacaktır. Aynı zamanda, her farklılaştırma da ayrımcılığı oluşturmayacaktır. Yukarıda sınırları koyulan tanımda belirtilmektedir ki, farklılaştırma kriterini (cinsiyet) saptamanın yanı sıra, farklılaştırmanın sonucunu da dikkate almak gerekmektedir. Eğer sonuç eşit hakların yukarıda belirtilen herhangi bir biçimde ortadan kaldırılması ya da yerine getirilmemesi ise, o zaman farklılaştırma ayırım yapmadır ve bu nedenle de Sözleşme'de yasaklanmıştır.

1992'de, Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu genel cinsiyet ayrımcılığı yasağını cinsiyete dayalı şiddeti de içerecek şekilde genişletti. Bu konuda daha fazla açıklama bölüm 1'in sonunda bulunabilir.

Taraf Devletlerin yükümlülükleri

Madde 2

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayırımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

a- Henüz dâhil edilmediyse, kadın-erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ve diğer ilgili yasalara eklemeyi ve yasalarla ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı,

b- Kadınlara karşı her türlü ayırımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da kapsayan uygun yasal ve diğer önlemleri kabul etmeyi,

c- Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde yasal açıdan korunmasını ve yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kamu kuruluşları aracılığıyla kadınların her türlü ayrımcılığa karşı etkin korunmasını sağlamayı,

d- Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı davranış ya da uygulamanın meydana gelmesinden kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamayı,

e- Herhangi bir kişi, örgüt ya da kurumun kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almayı,

f- Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan yürürlükteki yasa, yönetmelik, gelenek ve uygulamaları değiştirmek ya da kaldırmak için yasal düzenlemeler de dâhil gerekli bütün uygun önlemleri almayı,

g- Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezaî hükümleri kaldırmayı.

Madde 2, sözleşme gereği Devletlerin yükümlülüklerini ve kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için izlenecek politikayı genel olarak tanıtıyor. Sözleşmeye taraf olmakla, Devletler kadın-erkek eşitliği ilkesini hayata geçirmek için ulusal anayasalarında ve diğer ilgili yasalarda etkin önlemler alma sorumluluğunu kabul etmiş oluyor. Devletlerin aynı zamanda yürürlükteki yasaları ve sivil, ceza ve çalışma yasalarını düzelterek ayrımcılığın yasal dayanağını da ortadan kaldırmaları gerekiyor.

Yalnızca kanunlara ayrımcılık karşıtı hükümler eklemek yeterli değildir. Sözleşme aynı zamanda Taraf Devletlerin kadınların haklarını etkin bir şekilde korumalarını ve ayrımcılığa karşı başvuru ve korunma için kadınlara olanak sağlanmasını da gerekli buluyor. Kanunlarına kadınlara karşı ayrımcılığı engelleyen yaptırımları dâhil etmeleri ve ulusal mahkemeler ve yargı yollarında dava açılması için bir sistem oluşturmaları gerekiyor.

Sözleşmeye taraf Devletler hem özel alan hem de kamusal alanda ayrımcılığı önlemek için önlemler almak zorundadır. Birey olarak kadının kamu yetkilileriyle karşı karşıya “dikey” bir cinsiyet eşitliği için çaba göstermesi yeterli değil; Devletler “yatay” düzeyde, hatta aile içinde, ayrımcılık yapılmamasını güvence altına almak zorundadır.

Madde 2, yasal değişikliklerin destekleyici bir çerçeve içinde yapıldığında, örneğin yasalardaki değişikliklere ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda da eşzamanlı bir değişiklik eşlik ettiğinde, son derece etkili olduğunu saptıyor. Bu amaçla, alt paragraf (f), devletlerin sadece yasalarını değiştirmelerini değil; aynı zamanda ayrımcı gelenek ve uygulamaları engellemek için de çalışmalarını gerektirir.

Uygun önlemler

Madde 3

Taraf Devletler, özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak, erkeklerle eşit temelde insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, yasal düzenleme dâhil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 3, Madde 2'de belirlenen hükümleri hayata geçirmek için tüm alanlarda alınması gereken uygun önlemleri tanımlıyor. Aynı zamanda, Sözleşme'de garanti altına alınan haklar ile bütün insanların hakkı olan temel insan hakları arasındaki bölünmezlik ve birbirine bağlılığı da açıklıyor. Diğer Birleşmiş Milletler belgeleri bütün insanlar için eşit onur ve hakları zaten garanti altına alıyor. Madde 3, Devletler kadınların ilerlemesi ve gelişmesini desteklemek için etkin önlemler almadığı sürece, kadınların diğer belgelerde garanti altına alınan temel insan haklarından tam olarak yararlanamayacaklarını saptıyor.

Ayrımcılıkla mücadele etmek için geçici önlemler

Madde 4

1. Kadın-erkek eşitliğini fiili olarak (de facto) hızlandırmak için taraf devletlerce alınacak geçici özel önlemler, işbu Sözleşme'de belirtilen cinsten bir ayırım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik ya da farklı standartların korunduğu sonucuna yol açmayacaktır. Fırsat ve uygulamada eşitlik hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.

2. Anneliğin korunması amacıyla işbu Sözleşme'de belirtilenler dâhil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcılık olarak nitelendirilmeyecektir.

Madde 4, kadınlara yasal (de jure) olarak eşitlik verilse bile, bu durumun onlara gerçekte eşit davranılacağını (de facto eşitlik) otomatik olarak garantilemediğini saptıyor. Eşitsizlikler var olmaya devam ettiği sürece kadınların toplumda ve işyerinde fiili eşitliğini hızlandırmak için, Devletlere özel çarelerden yararlanma izni veriliyor. Böylece Sözleşme sınırlı resmi eşitlik kavramının ötesine ulaşıyor ve hedeflerini fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği olarak koyuyor.

1988'de, yedinci oturumunda, Kadınlara karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi kadınların yasal eşitliğini sağlamada önemli adımlar atıldığını, fakat fiili eşitliklerini geliştirmek için başka önlemlerin alınması gerektiğini belirtti. Bu oturumda kabul edilen genel tavsiye kararı No. 5'te, Komite kadınların eğitime, ekonomiye, politikaya ve çalışma hayatına uyumunu arttırmak için Taraf Devletlerin pozitif eylem, ayrıcalıklı davranış ya da kota sistemleri gibi geçici özel önlemlerden daha fazla yararlanmaları tavsiyesinde bulundu.

Bu özel önlemler sadece kadınların fiili eşitliğinin sağlanmasını hızlandırmak için kullanılmalı ve kadınlar ve erkekler için ayrı standartlar yaratmamalıdır. Başka bir deyişle, herhangi özel bir önlemin uygunluğu ayrımcılık uygulamalarının gerçek var oluşlarına göre değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, fırsat ve davranış eşitliği hedeflerine ulaşıldığında, bu özel önlemlere artık gerek kalmayacaktır ve bırakılması gerekir.

Yine de her zaman, gerçek eşitliği sağlamak için tek yolun kayırma olacağı istisnai durumlar olacaktır. Çocukların bireysel ve toplumsal çıkarları örneğin, annelerin sağlık, gelir ve kazançlarının sürekli göz önüne alınmasını gerektirir. Bu nedenle anneliği korumak için özel önlemler her zaman gereklidir ve hiçbir zaman terk edilmemelidir.

Sosyal ve kültürel kalıpların değiştirilmesi

Madde 5

Taraf Devletler aşağıdaki bütün uygun önlemleri alacaklardır:

a- Her iki cinsten birinin aşığılığı veya üstünlüğü fikrine ya da kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek,

b- Anneliğin toplumsal bir işlev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her durumda çocukların yararlarını her şeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimi sağlamak,

Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin önemi, eşitlikle ve ayrımcılık yapmamakla ilgili diğer belgelere yeni, müstakil hükümler eklemesindedir. Madde 5, kadınların yasal eşitliği garanti altına alınsa ve fiili eşitliklerini geliştirmek için özel önlemler alınsa bile, kadınların gerçek eşitliği için başka düzeyde bir değişimin daha gerekli olduğunu saptıyor. Devletler cinsiyet rolü kalıplarını sürekli hale getiren sosyal, kültürel ve geleneksel kalıpları kaldırmak ve toplumda kadınların bütün haklarının tanınmasını destekleyen genel bir çerçeve oluşturmak için mücadele etmek zorundadır.

Cinsiyet rolü kalıpları özellikle aile içi alandaki kadının rolüne geleneksel yaklaşımda sıklıkla görülmektedir. Pek çok kadın, rolleri öncelikle aileye bakacak biri olarak düşünöldüğü için bir eğitimden mahrum bırakılmıştır. Dahası, bu rol sıklıkla önemsiz olarak görölmüş ve başlı başına bir eğitime layık görölmemiştir. Madde 5'in alt paragrafı (b) Devletlerin bu önemli annelik rolünün toplumsal bir işlev olduğunun tam olarak anlaşılmasını öngören bir eğitimi sağlamalarını istiyor. Aynı zamanda, çocukların yetiştirilmesinin sadece kadınlar tarafından karşılanması gereken bir görev değil, kadın ve erkek tarafından paylaşılması gereken bir sorumluluk olduğunu Devletlerin tanınmasını da gerekli buluyor. Bu da haklı olarak, ebeveyn görevlerinin paylaşımını mümkün kılabilecek olan sosyal altyapının (örn. babalık izin planları) gelişmesini gerektiriyor.

Kadın istismarının önlenmesi

Madde 6

Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dâhil gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 6 Devletleri kadın ticareti ve fahişeliğin istismarıyla mücadele için gerekli bütün önlemleri almaya zorluyor. Bu sorunları ele alırken, Devletlerin kadın fahişeliğinin kökenindeki şu koşulları dikkate almaları ve bunlara göre hareket etmeleri esastır: azgelişmişlik, yoksulluk, ilaç suiistimali, okuma yazma bilmeme ve eğitimsizlik, eğitim ve iş fırsatları. Taraf Devletlerin aynı zamanda iyileştirme, mesleki eğitim ve mesleğe yönlendirme programlarıyla kadınlara fırsatlar yaratarak fahişeliğe alternatifler sağlamaları da gerekir.

Fahişeliğin istismarı, kız çocukların fahişeliği ve pornografisi (ki bunlar daima istismardır) ve diğer köleleştirici uygulamaların olmasını hoş gören Devletler bu madde gereği yükümlölüklerini açıkça ihlal ediyorlar demektir. Bu tür haksızlıklara karşı kanunlar çıkarmak yeterli değildir; taraf Devletlerin sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmeleri için, cezai yaptırımların tümüyle ve etkili bir şekilde hayata geçirilmesi için önlemler alınmasını sağlamaları gerekir.

Ulusal düzeyde politik ve kamusal yaşamda eşitlik

Madde 7

Taraf Devletler, ülkenin politik ve kamusal yaşamında, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için gerekli tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a- Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara aday olabilmek,

b- Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve devletin her kademesinde kamu görevleri üstlenmek,

c- Ülkenin kamusal ve politik yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşlarında ve derneklerinde yer almak.

Madde 7 taraf Devletlerin kadınlara politik ve kamusal hayatta eşitlik oluşturmak için iki düzeyde harekete geçmesini gerekli buluyor. Birincisi, Devletlerin Sivil ve Politik Haklar Uluslararası Sözleşmesi Madde 25'te garanti altına alınmış olan hakları genişletmesi ve kadınlara bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanma hakkını sağlaması gerekiyor. Kadınlar için özellikle önemli olan, kimliğini belirtmeksizin oy verme hakkı. Kimliğini belirtmeksizin oy verme hakkı olmayan kadınlara genellikle eşleriyle aynı yönde oy vermeleri için baskı yapılıyor ve öylelikle kendi düşüncelerini ifade etmeleri engelleniyor.

İkinci olarak, Madde 7, zorunlu olmasına karşın, oy verme hakkının kadınların politik süreçte fiili ve etkili bir şekilde yer almalarını sağlamak için tek başına yeterli olmadığını saptıyor. Bu nedenle de Devletlerin kadınlara kamu görevlerine seçilebilme ve diğer devlet ya da sivil toplum kuruluşlarındaki görev ve kadrolarda yer alabilme hakkını sağlamasını gerekli buluyor. Bu yükümlülükler kadınlara hükümetlerin aday listelerinde yer vererek, pozitif ayrımcılık ve kotalarla, bazı görevler için cinsiyet sınırlamalarını kaldırarak, kadınlar için destek oranlarını artırarak ve daha çok sayıda kadını (sözde değil) önemli politik liderlik rollerine çekmek için hükümet programları geliştirerek gerçekleştirilebilir.

Uluslararası düzeyde politik ve kamusal hayatta eşitlik

Madde 8

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit koşullarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların etkinliklerine katılma fırsatını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Kadınların hayatını doğrudan etkileyen pek çok karar kendi ülkelerinde alınırken, önemli politik, yasal ve sosyal eğilimler uluslararası düzeyde düzenlenir ve desteklenir. Bu nedenle kadınların hükümet delegasyonu üyesi ve uluslararası örgütlerde görevli olarak uluslararası forumlarda yeterince temsil edilmeleri gereklidir.

Kadınların uluslararası düzeyde eşit temsili hedefi hala gerçekleştirilmekten çok uzaktadır. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi 1988'de yedinci oturumundaki genel tavsiye kararı No. 8'de, Sözleşme'nin 8. Madde'sinin hayata geçirilmesinde Taraf Devletlerin Madde 4'te tasarlanan pozitif eylem ve pozitif ayrımcılık gibi geçici özel önlemleri

kullanmalarını tavsiye etti. Devletlerin aynı zamanda kadınların yeterince ve eşit temsilini sağlamak için uluslararası örgütlerde nüfuzunu kullanması da gerekiyor.

Vatandaşlık kanunlarında eşitlik

Madde 9

1.Taraf Devletler, uyrukluğun kazanılmasında, değiştirilmesinde ya da korunmasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin ya da evlilik sırasında kocanın uyrukluğunu değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak uyrukluğa değiştirmesine, uyruksuz kalmasına ya da kocanın uyruğunu zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.

Taraf Devletler, çocukların tâbiyeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

Madde 9 bağlamında, uyrukluğa vatandaşlık anlamına geliyor. Pek çok insan hakkı, özellikle politik haklar doğrudan doğruya vatandaşlık hakkından geliyor.

Madde 9'da yer alan iki temel yükümlülük var. İlki, Taraf Devletlerin uyrukluğa kazanma, değiştirme ya da korumada kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlamasını gerekli buluyor. Örneğin, pek çok ülke yabancılarla evlenen kadın vatandaşlarına ayrımcılık uyguluyor. Erkek vatandaşların yabancı eşlerine kocasının uyruğunu alma izni verilebiliyor, fakat kadın vatandaşların yabancı eşlerine aynı hak sağlanmıyor. Böyle durumlarda sonuç, yabancılarla evlenen kadınlar kocalarının menşe ülkesine geçmeye zorlanırken, yabancılarla evlenen erkeklerin menşe ülkelerinde kalmalarına izin verilmesi şeklinde oluyor. Böyle bir kanun ayrımcılık olarak düşünülecektir ve bu nedenle düzeltilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak, Madde 9 Taraf Devletlerin çocuklarının uyrukluğuyla ilgili olarak kadınlara erkeklerle aynı hakların verilmesini gerektiriyor. Pek çok ülkede çocuklar otomatik olarak babalarının uyruğunu alıyor. Bu Madde'nin hayata geçirilmesinde, Devletler uyrukluğa kazanma, değiştirme ya da korumaları ve bunu eşlerine ya da çocuklarına vermeleri konusunda kadın ve erkek arasında resmi yasal eşitliği sağlamak zorundadır.

Eğitimde eşitlik

Madde 10

Taraf Devletler, aşağıdaki konularda özellikle kadın-erkek eşitliği esasına dayanarak, eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayırımı önleyen gerekli bütün önlemleri alacaklardır:

a- İş ve mesleğe yönlendirilmede kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit koşulların sağlanması,

b- Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı düzeyde nitelikleri olan eğitim görevlilerine, aynı cins okul binalarına, araç ve gereçlere sahip olmaları,

c- Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve düzeyinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi,

d- Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması,

e- Özellikle kadınlar ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin eğitimi ve işlevsel okuma-yazma programları dâhil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi,

f- Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi,

g- Spor ve beden eğitimi etkinliklerine etkin olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatların tanınması,

h- Kadınların ailelerinin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile plânlaması bilgisi dâhil özel eğitici bilgiyi edinmeleri.

Madde 10, eğitimde eşitliğin bütün alanlarda (işyerinde, ailede ve daha geniş toplumda) kadınların güçlenmesinin temelini oluşturduğunu saptıyor. Cinsiyetler arasındaki eşitsizliği destekleyen geleneklere ve inançlara ancak eğitim yoluyla karşı çıkılabilir, böylece de bir kuşaktan diğerine aktarılan ayrımcılık mirasının çökmesi sağlanabilir.

Madde 10 gereği Taraf Devletlerin yükümlülükleri rahatlıkla üç kategoriye ayrılabilir.

İlk yükümlülük katılım eşitliğidir. Dünyada kadınların eğitimden resmi olarak mahrum bırakıldığı çok az yer var. Gelgelelim, eğitimde gerçek eşitlik; kadın öğrencilere erkek öğrencilerle aynı eğitim programları ve diğer eğitim ve burs fırsatlarının sunulmasını sağlamak için özel ve etkili güvencelerin geliştirilmesini gerektirir. Pek çok ülkede, ebeveynler kızlarının ev dışında meslek yaşamlarının olmasını beklemiyor. Bu nedenle, kız çocukları sadece temel ya da başlangıç düzeyinde bir eğitimi tamamladıktan sonra okulu bırakmaları için teşvik ediliyor. Başlangıç düzeyinde bile, erkek öğrencilere kız arkadaşlarından daha yoğun ve zorlu bir öğretim programı sunulabiliyor. Taraf Devletler artık kadınlar ve erkekler için farklı standartlar ve fırsatların oluşmasına neden olmamak ya da izin vermemek için eğitim sistemlerinde reform yapmalı. Ayrıca, Devletler gerekli durumlarda kız öğrencilerin eğitimlerini ilerletmelerini ve ebeveynlerin buna izin vermelerini teşvik etmek için özel programlar oluşturmalı. Bu tip teşvikler üniversitelere ve teknik ve mesleki okullara devam eden kız öğrenciler için tasarlanmış burs fonları şeklinde olabilir.

İkinci olarak, Taraf Devletlerin eğitim sistemi içinde ve eğitim sistemi aracılığıyla cinsiyete-dayalı kalıplaşmış rolleri önleme yükümlülükleri vardır. Okullarda kullanılan ders kitapları, özellikle de iş, aile içi ve ebeveyn sorumluluklarını kapsayanlar genellikle geleneksel, eşit olmayan kalıpları destekliyor. Öğretmenler kız öğrencileri matematik, fen, spor ve diğer sözde “erkek” çalışma ve aktivite alanlarıyla ilgilenmekten vazgeçirerek bu tip kalıplaşmış cinsiyet rollerini destekleyebiliyorlar. Devletler gerekli durumlarda, ders kitaplarını düzeltmek ve cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele için öğretmenlere özel eğitim kursları sunmak zorundadır.

Taraf Devletlerin üçüncü bir yükümlülüğü de kadın-erkek arasında eğitim seviyelerinde var olan açığı kapatmaktır. Devletlerin, kadınlara okula geri dönmeleri ya da özel eğitim kurslarına katılmaları fırsatını veren programlar oluşturmaları gerekmektedir. Bu yolla, geçmişte eşit eğitimden yararlanamamış kadınlara “geri kalmama” ve böylece işyerinde ve toplumda tam olarak eşit rol alma fırsatı sunulmuş olur.

İstihdamda ve işçi haklarında eşitlik

Madde 11

1. Taraf Devletler, kadın-erkek eşitliği temeline dayanan eşit hakları, özellikle de aşağıda belirtilenleri sağlamak amacıyla, çalışma alanında kadınlara karşı ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklardır:

a- Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı,

b- Çalışma alanında eşit seçim kriterleri uygulanması da dâhil, erkeklerle eşit çalışma olanaklarına sahip olma hakkı,

c- Özgürce meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm koşul ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dâhil mesleki ve meslek içi eğitim görme hakkı,

d- Sosyal yardımlar dâhil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte ve iş kalitesinin değerlendirilmesinde eşit işlem görme hakkı,

e- Ücretli izin hakkının yanında, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı,

f- Çalışma ortamında doğurganlığın korunması dâhil, sağlığının korunması ve güvenlik hakkı.

2. Evlilik ve annelik nedeniyle kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraf Devletler aşağıdaki gerekli önlemleri alacaklardır:

a- Hamilelik ve annelik izni nedeniyle işten çıkarmayı ya da evliliğe bağlı olarak işten çıkarmada ayrımcılığı yasaklamak, bu ayırımı yapanlara cezai yaptırımlar uygulamak,

b- Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli annelik izni ya da benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,

c- Özellikle çocuk bakımevleri ağının kurulması ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini iş sorumlulukları ve kamu yaşamına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek,

d- Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak.

3. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında belli aralıklarla yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak ya da genişletilecektir.

İstihdamdaki ve çalışanların haklarındaki eşitliğin kadınların insan hakları mücadelesinde önemli bir unsur olduğu uzun zamandan beri biliniyor. Bu nedenle de uluslararası düzeydeki mücadelenin büyük bir bölümü Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından verilmektedir. Madde 11 kadınlar için ILO tarafından istenen hakların çoğunu temel alıyor ve onları pekiştiriyor.

Madde 11 kadınların temel insan hakkı olan çalışma hakkından yararlanacağını açıkça ortaya koyuyor. Daha sonra da bu hakkın tam olarak ve etkili bir şekilde hayata geçirilebilmesini sağlamak için Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin kapsamlı bir listesini sunuyor.

İlk olarak, Taraf Devletler kadınlara erkeklerle aynı çalışma haklarını ve fırsatlarını sağlamak zorundadır. Bir Devletin işe almada ayrımcı uygulamaları yasaklaması yeterli değildir. Eşit istihdam fırsatları, örneğin işe hazırlamada eğitim ve mesleki eğitim yoluyla fırsatlarda eşitliği varsayar. İşe alma sürecinde kadınlara erkeklerle aynı kriterlere tabi olması gerekir.

İkinci olarak, kadınların bir mesleği özgürce seçme hakkı olmalı ve kadınlar otomatik olarak, geleneksel “kadın işlerine” sevk edilmemelidir. Bu yükümlülüğü yerine getirmek için, Taraf Devletlerin kadınlara eğitimde ve iş fırsatlarında tam eşitlik sağlaması ve kadınların pek çok farklı meslek tiplerinde var olmasını toplumun tüm üyelerinin kabul etmesine ve bu yönde çalışmasına fırsat veren sosyal ve kültürel kalıpların oluşturulması yönünde çalışması gerekir.

Üçüncü olarak, işyerinde kadınların eşit ücret ve işle ilgili bütün sosyal yardımlardan yararlanma hakkı olmalıdır. Taraf Devletler kadınlara eşdeğerdeki işte ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit işlem görme hakkına ek olarak, eşit işe karşılık eşit ücret sağlamalıdır. Kadınlar aynı zamanda sosyal güvenlik korumasından yararlanmalıdır. Emeklilik, işsizlik, hastalık ve yaşlılık yardımlarının yanı sıra ücretli izin için de önlem alınmalı.

Dördüncü olarak, işyerinde kadınlar evlilik ya da annelik nedeniyle ayrımcılıktan korunmalı. Bu hükmün anlatımı çok açık. Taraf Devletler işverenlerin kadın çalışanları işe alırken ya da işten çıkarırken hamileliklerini ya da evliliklerini bir kriter olarak kullanmalarını yasaklamalı. Devletler aynı zamanda, ücretli annelik izni, çocuk bakım ödeneği ve hamilelikte özel sağlık koruması gibi yardımlarla ebeveynlerin aile yükümlülükleri ile iş sorumluluklarını birleştirmelerine olanak sağlayan önlemleri de almalı.

Son olarak, istihdamda gerçek eşitlik, kadınların işyerinde her türlü şiddetten korunması için önlemlerin hayata geçirilmesini gerektirir. İşyerinde kadınlara karşı şiddetin en sık rastlanan türlerinden birisi erkek iş arkadaşları tarafından kadınlara uygulanan cinsel tacizdir. Eşit çalışanlar olarak davranılmak yerine, kadınlara sık sık seks objesi olarak davranılmaktadır. Bu yaygın probleme karşılık olarak, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi 1989'daki 8. oturumunda kabul ettiği genel tavsiye kararı No. 12'de, Taraf Devletlerden Komite'ye sunacakları raporlarına, işyerinde cinsel tacize karşı yasalarında yer alan bilgileri de dâhil etmelerini istedi. 1992'de Komite, Taraf Devletlere kadınları cinsel saldırı ve cinsel taciz dâhil işyerindeki her tür şiddete karşı korumak için cezai yaptırımlar, sivil çareler ve telafi edici önlemler dâhil etkili yasal önlemleri almalarını tavsiye etti (genel tavsiye kararı No. 19 (11. oturum), parg. 24 (t) (i)9.

Madde 11'de yer alan eşitlikle ilgili ve ayrımcılık-karşıtı güvencelerin sadece resmi işyerlerindeki kadınlara uygulanabileceğini belirtmek önemlidir. Bu da evde, tarlada ya da başka yerlerde işi tanınmayan ve bu nedenle de korunmasız kalan çok sayıda kadını savunmasız bırakıyor (aşağıda sayfa 25'te, "Köy kadınları" bölümüne bakın).

Sağlık hizmetlerinden yararlanmada eşitlik

Madde 12

1. Taraf Devletler, aile plânlaması dâhil sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımında kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla Taraf Devletler kadına hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, hamilelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde parasız hizmet vereceklerdir.

Sağlık hizmetlerinden yararlanma dünyanın pek çok bölgesinde kadınları, erkekleri ve çocukları etkileyen bir problem. Yine de, Madde 12'de kabul edildiği gibi, özellikle kadınlar eşit olmayan durumları ve özel hassasiyetleri yüzünden yeterli sağlık bakımı almada pek çok engelle karşı karşıya kalıyor.

Madde 12 Paragraf 1, Taraf Devletlerin sağlık bakım hizmetlerini almada kadın ve erkek eşitliğini sağlamasını gerekli kılıyor. Bu da kadınların yeterli sağlık bakım hizmetlerinden tam olarak yararlanmasını önlemeye ya da vazgeçirmeye neden olacak herhangi bir yasal ya da sosyal engelin kaldırılmasını gerektiriyor. Yoksulluk, eğitimsizlik ve fiziksel izolasyon nedeniyle hizmet alımları engellenenler dâhil, bütün kadınların sağlık bakım hizmetlerinden yararlanmasını sağlamak için önlemler alınması gerekiyor (aşağıda sayfa 25'te, "Köy kadınları" bölümüne bakın). -----

Henüz başlı başına evrensel olarak tanınan bir hak olmamasına karşın, bir kadının kendi doğurganlığını kontrol edebilmesi onun sağlık hakkı dâhil sahip olduğu bütün insan haklarından tam olarak yararlanabilmesinde birinci derecede önemlidir. Bu gerçeğin farkında olarak, Madde 12 aile planlamasından özel olarak söz ediyor. Aile planlamasında hem kadınların hem erkeklerin istemli bir tercihi olması gerekiyor ve Devletlerin bu doğrultuda tıbbi olarak onaylanmış uygun aile planlaması yöntemleriyle ilgili bilgi ve eğitimi sunması gerekiyor. Kadınların aile planlaması ya da diğer tıbbi hizmetlerden herhangi birinden yararlanmasını sınırlamaya yönelik (örn. tedavi ya da bilgi alımında eşinden ya da yakın akrabasından önceden izin almayı önkoşul olarak isteyen) herhangi bir kanun, bu maddeye aykırı olacaktır ve bu nedenle de değiştirilmesi gerekir. Daha önce yasalarında tıbbi tedavi ya da aile planlaması hizmetlerinin alınmasında eşin iznini isteyen ve sonradan bunu değiştiren Taraf Devletler, böyle bir iznin gerekmediği ve bu uygulamanın kadın haklarına aykırı olduğu konusunda toplumun olduğu kadar sağlık çalışanlarının da bilgilendirilmesini sağlamak zorunda.

Madde 12 Paragraf 2, kadınların hamilelik sırasında ve doğum sonrası dönemde ek bakım ve özene gereksinimi olduğunu kabul ediyor. Taraf Devletlerin bu dönemlerde sağlık hizmetlerini hem sağlayan hem de alan durumunda olan kadınların gereksinimlerini tanıması ve onların hamilelik süresince ve sonrasında yeterli beslenme dâhil yeterli sağlık bakım hizmetlerinden ve kaynaklarından yararlanmalarını sağlaması gerekiyor.

Her yıl, en az yarım milyon kadının hamilelik ya da doğumla ilgili nedenlerle öldüğü tahmin ediliyor ve bu ölümlerin çoğu Asya ve Afrika'daki gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmekte.⁽³⁾ Madde 12'deki hükümlerin hayata geçirilmesi yüksek anne ölüm oranlarının düşürülmesinde gerekli bir ilk adımdır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu, Madde 12'nin kapsamını ve uygulanmasını incelerken, özellikle ulusal AIDS stratejilerinde kadınlara karşı ayrımcılığı sonlandırma üzerinde durmaktadır. 1990'daki dokuzuncu oturumunda Komisyon'ca kabul edilen genel tavsiye kararı No. 15'te, Taraf Devletlerin HIV enfeksiyonundan korunmada sağlık uzmanı, sağlık çalışanı ve eğiticiler olarak kadınların rolünü arttırmasını ve kadınların onları özellikle HIV enfeksiyonuna açık hale getiren ikincil konumuna özel önem vermesini istiyor.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu, Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt-Komisyonu ile birlikte, kadın sağlığına zararlı geleneksel uygulamalar alanına özel önem vermektedir. Bu tür uygulamalar kadın sünneti, tehlikeli doğum uygulamaları ve erkek çocuk tercihinin içermekte fakat bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Komisyon, genel tavsiye kararı No. 14'te (dokuzuncu oturum, 1990), Taraf Devletlerin kadın sünneti uygulamalarının kökünü kazımak için gerekli önlemleri almasını istedi. Bu tür önlemler; uygun eğitim ve öğretim programları ve seminerlerinin sunulması, kamu sağlık tesislerinde kadın sünnetini ortadan kaldırmak için ulusal sağlık politikalarının geliştirilmesi ve bu amaçlarla çalışan ulusal örgütlerin desteklenmesini teşvik şeklinde olabilir.

Finans ve sosyal güvenlik

Madde 13

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer dallarında erkeklerle kadınların eşit olarak aynı haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli önlemleri ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

- a-** Aile ödeneği hakkı,
- b-** Banka kredisi, ipotek ve diğer mali krediler elde etme hakkı,
- c-** Eğlence aktivitelerine, spora ve kültürel hayatın tüm yönlerine katılma hakkı.

Madde 13, Taraf Devletler kadınlara finansal bağımsızlık sağlamadığı sürece, kadınların erkeklerle gerçek eşitliğe sahip olamayacağını çünkü kendi evlerini yönetemeyeceklerini, kendi evlerine sahip olamayacaklarını ya da kendi işlerine başlayamayacaklarını saptıyor. Pek çok özel işletme erkek çalışanlarıyla aynı aile ödeneğini ve sigortayı sağlamayarak kadın çalışanlarına karşı ayrımcılık uyguluyor; benzer şekilde, kredi ve ipotek şirketleri çoğu kez kadınlara daha yüksek standartları dayatıyor ve kredi almak için daha yüksek primler ya da depozitler istiyor. Sosyal güvenlik hükümleri bir erkeğe bağımlı olduğunu varsayarak bekâr annelere karşı ayırım yapabilmekte. Devletler kadınların kredi ve borç almada erkeklerle eşit durumda olmasını ve aile ödeneklerinden eşit yararlanabilmesini sağlamak için önlemler almalı.

Spor, eğlence ve diğer kültürel aktivitelere eşit katılım hakkı, bunlardan yararlanmada gerçek eşitliğin olduğunu varsayar. Bunu başarmak için, Devletlerin kadınların bu alanlara tam

katılımı önündeki bütün yasal ve sosyal engellerin kaldırılmasını ve kaynak yaratma, burs ya da diğer destek türlerinin fırsat eşitliği ilkesine göre uygulanmasını sağlaması gerekir.

Köylü kadınlar

Madde 14

1. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmalarını dâhil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu Sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

2. Taraf Devletler, kadın ve erkeğin eşitliği ilkesine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıran gerekli tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a- Kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmasının her düzeyinde yer almak,

b- Aile plânlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanmak,

c- Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak,

d- Teknik yeteneklerini geliştirmek amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte işlevsel okuryazarlık dâhil resmi ve gayri resmi eğitim ve öğretimin her türünden yararlanmak,

e- Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacıyla kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak,

f- Bütün toplumsal etkinliklere katılmak,

g- Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanı sıra yeniden iskân projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak,

h- Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaşım ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanmak.

Dünyanın pek çok bölgesinde, kırsal kesimde yaşayan kadınlar iş yükünün çok büyük bir kısmını taşıyor. Üstelik çoğu zaman katkıları ya az tanınıyor ya da hiç, ne de işlerinin meyvelerini yiyebiliyorlar ya da gelişimden pay alabiliyorlar. Ayrıca, bu kadın çalışanların çoğu, “görülmez” ve tanınmamış kalarak, resmi işyerlerindekiyle sağlanan koruma ve yardımlardan da yararlanamıyorlar.

Madde 14 köylü kadınların Taraf Devletlerin özen ve dikkatini gerektiren özel problemleri olan bir grup olduğunu saptıyor. Ek olarak, Sözleşme'yi kırsal kesimdeki kadınlara genişleterek, Taraf Devletler köylü kadınların işinin önemini ve onların ailelerinin refahına ve

ülkelerinin ekonomisine katkısını açıkça tanıyorlar. Kalkınmaya yapılan bu vurgu bir insan hakları antlaşmasında tek ve eşitliği sağlama ile gelişim sürecinde kadının gerekli olması arasındaki temel bağlantının açıkça kabulünü ifade ediyor.

Madde 14, Taraf Devletlerden kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımcılığı önlemelerini; onların yeterli hayat standartlarına sahip olma hakkını hayata geçirmelerini ve onlara erkeklerle eşit temelde, kırsal kalkınmaya eşit katılmalarını ve bundan eşit yararlanmalarını sağlamak için özel önlemler almalarını istiyor. Bu hedeflere ulaşmak için alınacak özel önlemler şunlar olabilir: kadınların, özellikle köylü kadınların, kendileri için daha iyi bir çevre yaratmak için çalışabilsinler diye kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmasına katılımını sağlamak; kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler kurmaları için teşvik etmek ve yardım sağlamak; köylü kadınların yeterli sağlık bakımı, aile planlaması hizmetleri ve kendi hayatları üzerinde daha fazla parasal ve sosyal kontrol kazanmalarına yardımcı olacak olan sosyal güvenlik programlarından yararlanmalarını sağlamak. Devletlerin hem eğitim ve öğretim programlarından hem de tarımsal kredi, borçlanma ve pazarlama kolaylıklarından yararlanmalarını sağlayarak, kırsal alanlardaki kadınlara geleneksel rollerden çıkma ve farklı yaşam tarzları seçme fırsatı da vermesi gerekiyor.

Hukuki ve medeni eşitlik

Madde 15

1. Taraf Devletler kadınlara, kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır.
2. Taraf Devletler medeni haklar bakımından kadınlara erkeklerinkiyle aynı hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanıyacaklardır. Özellikle, kadınlara sözleşme yapmada ve mülk yönetiminde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.
3. Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve tüm diğer özel işlemlerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.
4. Taraf Devletler, kadın ve erkeğe kişilerin dolaşımı ve kanuni ikametgâh ve konutlarını seçme konularında eşit yasal hakları tanıyacaklardır.

Madde 15 kadınların yasalar önünde erkeklerle eşit olduğunu doğruluyor ve ayrıca Taraf Devletlerden kadınların geleneksel olarak ayrımcılığa uğradığı medeni hukuk alanlarında erkeklerle eşitliğini sağlamasını istiyor. Örneğin, pek çok ülkede, kadınlar erkeklerle aynı mülkiyet hakkına sahip değil: sadece erkek çocuklarının aile arazisini miras alabildiği ve evlenmeye kocaların eşlerinin tüm mal varlığına otomatik olarak sahip olduğu geleneksel eşya hukuku kadınlara karşı ayrımcılık yapıyor. Benzer şekilde, pek çok ülkede kanunlar aile mal varlığının yönetiminin kadını dışlayarak erkek aile reisi tarafından üstlenilmesini kabul ediyor. Pek çok yasal sistem kendi mal varlıkları ve kazançlarıyla ilgili durumlarda bile, kadınların kendi başlarına sözleşme imzalamalarına izin vermiyor, bir sözleşmenin yasal olarak bağlayıcı olabilmesi için kocasının imzasını gerekli buluyor. Madde 15 Taraf Devletlerin medeni kanunda kadınlara tam eşitliği sağlamak için pozitif önlemler almasını istiyor. Bu nedenle Devletlerin kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlayıcı sonuçlar doğuran her tür kanun ve işlemi kaldırması ya da değiştirmesi gerekiyor.

Madde 15 Paragraf 4, kişilerin dolaşımı ve kanuni ikametgâh ve konutlarını seçme konularında yasal eşitliği gerektiriyor. Bir kadını kocasının konutuna bağlı kılan bir kanun ya da bir kadının (evli olanlar dâhil) nerede yaşayacağını seçme hakkını kısıtlamaya yönelik olan, bu hükme göre ayrımcılık sayılacak.

Aile hukukunda eşitlik

Madde 16

1. Taraf Devletler, evlilik ve aile ilişkileri konusunda kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara özellikle aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a- Evlenmede erkeklerle eşit hak,

b- Özgür olarak eş seçme ve özgürce kendi rızasıyla evlenme hakkı,

c- Evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde aynı hak ve sorumluluklar,

d- Çocuklarla ilgili konularda medeni durumlarına bakılmaksızın ebeveyn olarak eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların yararı öncelikli olacaktır.

e- Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer araçlardan yararlanmada eşit haklar.

f- Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut velilik, vasilik, kayyumluk ve evlât edinme ya da benzeri kurumlarda eşit hak ve sorumluluklar.

g- Aile adı, meslek ve iş seçimi dâhil karı ve koca için eşit kişisel haklar.

h- Bedelsiz ya da maddi değeri olan malın mülkiyeti, edinimi, işletmesi, yönetimi, kullanımı ve elden çıkarılmasında iki eşe de eşit haklar.

2. Çocuğun erken yaşta nişanlanması ya da evlenmesinin hiçbir yasal geçerliliği olmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının zorunlu olması için yasal dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

Madde 16 kadınlara karşı aile hukukundaki ayrımcılığı da kapsayan, özel alandaki ayrımcılık sorununu ele alıyor. Kadınlara karşı ayrımcılığın çoğu kendi evlerinde kendi kocaları, kendi aileleri ve kendi toplulukları tarafından yapılıyor. Bazı toplumlarda genç kadınlar ya da genç kızlar görücü usulü evliliklere zorlanıyor. Dünyanın pek çok bölgesinde, evli kadınlara kaç çocuk doğuracaklarına, bu çocukların nasıl yetiştirileceğine, kendilerinin ne zaman çalışacağına ya da çalışıp çalışmayacağına karar vermede eşit olarak katılma izni verilmiyor. Hatta kadınların kendi aile hayatında daha fazla söz sahibi olduğu ülkelerde bile, kadınların evkadınlığı olan “uygun” rolleriyle ilgili derine yerleşmiş kalıplar onları dışarıda meslek edinmekten ya da kocalarıyla birlikte önemli kararlar almaya katılmaktan alıkoyabiliyor.

Bu ayrımcılık alanı genellikle eskiden beri var olan kültürel ya da dini uygulamalara dayanıyor; bu nedenle de bastırılması en zor ve değişime en dirençli olan alanlardan birisi. Yine de, Sözleşme'yi kaleme alanlar kadınların tam eşitliği elde etmesi için bu alanda değişimin önemli olduğunu fark ettiler. Bu değişimi yapmak için, Taraf Devletlerin ilk olarak, evlilik ya da aileyle ilgili kadınlara karşı ayrımcılık yapan var olan yasaları ya da işlemleri ortadan kaldırmak ya da değiştirmek için gerekli bütün önlemleri alması gerekiyor. Bu tür yasalar örneğin, boşanma ve yeniden evlenmede kadınlara erkeklerle aynı hakları vermeyen yasalar; kadınların malvarlığı hakkından tam olarak yararlanmasına izin vermeyen yasalar ve evlilik sırasında ya da boşanmadan sonra çocukların bakım ve gözetimiyle ilgili eşit hakları sağlamayan yasalar olabilir. Taraf Devletler özgürce evlenme ve eş seçme hakkı dâhil, kadınların erkeklerle aynı haklardan yararlanabilmelerini sağlamak için etkin önlemler almak zorunda. Kadınların ne zaman ve kiminle evleneceklerini seçme özgürlüğüne uygun olarak, yasalarca evlilik için asgari bir yaş da saptanmalı.

Madde 16'da aile içi şiddet özel olarak ele alınmamasına rağmen, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu aile içi şiddet ve tecavüzün Taraf Devletlerce ele alınması gereken bir insan hakları sorunu olduğunu belirtmektedir. Cinsiyete dayalı şiddetle ilgili ek bilgi aşağıdaki açıklamada yer almaktadır.

Cinsiyete dayalı şiddet hakkında bir not

Cinsiyete dayalı şiddet sorunu açık olarak en temel hükümlerine esas oluşturduğu halde Sözleşme'de özel olarak ele alınmamıştır. 1992'deki on birinci oturumunda kabul edilen genel tavsiye kararı No. 19'da, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağını, “bir kadına sırf kadın olduğu için uygulanan ya da kadınları oransız olarak etkileyen şiddet” olarak tanımladığı (prg. 6) cinsiyete dayalı şiddeti de içerecek şekilde resmi olarak genişleterek önemli adımı attı. Bu şiddet, kadına fiziksel, zihinsel ya da cinsel yönden zarar ya da acı vermeye neden olan davranışları, bu davranışlara ilişkin tehditleri, zorlamayı ve özgürlüklerinden mahrum eden diğer davranışları kapsamaktadır...

Komisyon, kadına karşı uygulanan şiddetin – suçu işleyen bir kamu görevlisi ya da özel kişi olmasına bakılmaksızın - onun uluslararası tanınmış insan haklarının ihlali olacağını beyan etti. Sözleşme gereği Taraf Devletlerin sorumluluğu herhangi bir kişi, örgüt ya da kurum tarafından cinsiyete dayalı ayrımcık yapılmasını ortadan kaldırmaya kadar genişlemektedir. Bu nedenle sadece bir devlet görevlisi cinsiyete dayalı şiddet eyleminde bulunduğu değil, aynı zamanda özel kişiler tarafından işlenen hak ihlallerini önlemek ya da bu tür şiddet eylemlerini araştırmak ve cezalandırmak ve zararı karşılamak için Devlet gerekli titizliği göstermediğinde de Devletin sorumluluğuna başvurulabilecektir.

Aynı tavsiye kararında (prg. 24 (t) Komisyon, Taraf Devletlerden cinsiyete dayalı şiddeti önlemek için gerekli bütün önlemleri almalarını istedi. Bu eylemler yalnızca yasal yaptırımları, sivil çareleri ve zarar karşılama yollarını değil, aynı zamanda şiddet kurbanları için destek hizmetlerini de kapsayan koruyucu önlemlerin yanı sıra, kamu bilgilendirme ve eğitim programları gibi önleyici önlemleri de içerecektir.

Komisyon'un bu alandaki çalışması diğer uluslararası gelişmelerle de güçlenmektedir. 1993'te Genel Kurul Kadınlara Karşı Şiddeti Önleme Deklarasyonu'nu kabul etti (kurul kararı 48/104). Bu Deklarasyon Devletlerin ve uluslararası toplumun, kadınlara karşı gerek kamusal gerek özel hayatta meydana gelen her tür şiddetin önlenmesini sağlamak için alması gereken önlemleri belirliyor.

Sözleşme'ye itirazlar

Bir antlaşma izin veriyorsa – Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde olduğu gibi – Taraf Devletler, örn. yasal bir deklarasyona, antlaşmanın belli bir bölümü ya da bölümlerinin kendilerini bağladığını kabul etmedikleri yönünde itiraz koyabilirler.

Sözleşme'nin 28. Maddesi şöyle diyor (prg. 2):

İşbu Sözleşme'nin konusu ve amacıyla uyuşmayan bir itiraz kabul edilemez.

Bu hüküm antlaşmaların uluslararası temel bir ilkesini bir kez daha belirtiyor: bir sözleşmenin konusuna ve amacına aykırı olan bir itiraz kabul edilemez.

Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi uluslararası diğer temel insan hakları antlaşmalarının herhangi birinden daha fazla itirazla karşı karşıya kalmaktadır. Ekim 1993 itibariyle, 41 Taraf Devlet Sözleşme'ye itiraz koydu ve daha sonra da geri çekmedi. Bu itirazların bazıları antlaşmanın konusu ve amacı için esas oluşturmayan konulara ilişkin. Diğerleri Sözleşme'nin uyuşmazlığı çözümlenmeye yönelik hükümlerine olan itirazlar (M. 29). Bazı itirazlar o kadar geniş ve belirsiz ki, Devletlerin tam olarak neye itiraz ettiğine karar vermek zor. Oldukça çok sayıda Devlet aile hukuku, hukuki ehliyet ve vatandaşlıktaki ayrımcılıkla ilgili hükümleri de içeren temel maddelere önemli itirazlarda bulundular. Bazı Devletler kadınlara karşı cinsiyete dayalı ayrımcılık dâhil her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak için tarafların başlıca sorumluluğunu kapsayan çok önemli 2. Madde'ye bile itiraz ettiler. Pek çok itiraz iş, ev ve aile “özel” alanındaki ayrımcılığı önlemek isteyen hükümlere yönelik. Bu tür önemli itirazlar itirazda bulunan Devletlerin üstlendiği yükümlülükleri açıkça sınırlandırma potansiyeli taşıyor ve böylelikle Sözleşme'nin konusunu ve amacını zayıflatıyor. Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu, çalışması boyunca Taraf Devletleri itirazlarını gözden geçirmeleri ve geri çekmeleri konusunda sürekli teşvik etmektedir. Komisyon'un itirazların Sözleşme'nin konusu ve amacıyla uyuşup uyuşmadığına karar verme gücü bulunmamaktadır. Uyuşmazlık şüphesi Uluslararası Adalet Divanı tarafından yanıtlanabilir, fakat şimdiye kadar hiç bir Devlet itirazların uyuşmazlığıyla ya da ne özelliklerde olması gerektiğiyle ilgili Divan'dan hukuki görüş talep etmedi ya da başka bir Devletle ilgili olarak bu mahkemeye itirazda bulunmadı.

1993 Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda kabul edildiği gibi, Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne itirazlar konusu ciddi bir konudur. İtirazların sayısı ve içeriği ve 1969'da Antlaşmalar Hukuku ile ilgili Viyana Sözleşmesi'nde itirazların geçerliliğine karar vermek için belirlenen resmi sürecin başlamaması büyük tartışmalara neden oldu. Bazı taraf Devletler hem belgeyle hem de Sözleşme'nin ruhuyla uyuşmadığını ileri sürerek pek çok itirazı kesin olarak reddederken, diğerleri itirazda bulunma haklarını kuvvetle savundular.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu 1994'teki on üçüncü oturumunda, Dünya Konferansı'nın Devletlerin uluslararası insan hakları belgelerine yapacakları her türlü itirazın kapsamını sınırlandırmayı, her türlü itirazlarını olabildiğince kesin ve sınırlı ifade etmeyi, hiçbirinin ilgili antlaşmanın konusu ve amacıyla çelişmemesini sağlamayı ve her itirazı geri çekmek amacıyla düzenli olarak yeniden gözden geçirmeyi dikkate almaları gerektiği görüşüyle fikir birliğini ilan etti. Aynı oturumda Komisyon, itirazlar konusunu Kadının Statüsü Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu dâhil diğer Birleşmiş Milletler organlarının

dikkatine sunmak için bir dizi somut adım attı. Komisyon ayrıca Taraf Devletlerin Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne yaptıkları itirazlarla ilgili raporları için de özel kılavuzlar düzenledi. Sözleşme'ye yapılan itirazların bir listesi bu Özet Metnin ek II bölümünde yer almaktadır.

II. Sözleşme'nin Uygulanması: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu

Komisyonun kuruluşu ve oluşumu

Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Madde 17, Sözleşme hükümlerinin hayata geçirilmesini denetlemek amacıyla Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu'nu kuruyor.

Sözleşme gereğince Komisyon, Taraf Devletlerce aday gösterilen, “Sözleşmenin kapsadığı konularda yüksek itibar ve ehliyete sahip” kişiler arasından gizli oyla seçilen 23 uzmandan oluşmaktadır. Kişilerin Komisyon'a seçilmesinde, dengeli coğrafi dağılım ve farklı uygarlıklar ile farklı hukuki sistemlerin temsili göz önüne alınacaktır. Komisyon üyeleri 4 yıllık dönemler için görev alacaktır. Üyeler kendi Hükümetleri tarafından aday gösterilmelerine rağmen, geldikleri ülkenin delegeesi ya da temsilcisi olarak değil, kendi kişisel yetkileriyle hareket edeceklerdir.

Komisyon'un oluşumu diğer insan hakları antlaşmaları organlarından belirgin biçimde farklıdır. İlk önce, kurulduğundan bu yana Komisyon sadece biri dışında tamamen kadınlardan oluşmaktadır. Üyeler çok çeşitli mesleki geçmişe sahip olanlardan alınmıştır ve alınmaya devam edilmektedir. Komisyon'da deneyim genişliği Taraf Devletlerin raporlarının incelenme ve değerlendirilme sürecinde daha iyi görülmüştür.

Komisyon ne yapar?

Komisyon Sözleşme'nin onu imzalayan ya da kabul eden Devletler tarafından hayata geçirilmesini denetlemek için bir izleme sistemi gibi hareket eder. Bu, öncelikle söz konusu Taraf Devletlerce gönderilen raporların incelenmesi yoluyla yapılır. Komisyon bu raporları değerlendirir ve onların düşüncelerine dayanarak uyarı ve önerilerde bulunur. Aynı zamanda raporları değerlendirmelerine sunmak üzere Birleşmiş Milletler özel teşkilatlarını davet edebilir ve sivil toplum kuruluşlarından bilgi alabilir. Komisyon, faaliyetlerini yıllık olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey yoluyla Genel Kurul'a rapor eder ve Konsey de bu raporları Kadının Statüsü Komisyonu'nun bilgilerine iletir.

Komisyon her yıl iki haftalığına toplanır. Bu süre insan hakları antlaşmalarına göre kurulmuş Komisyonların en kısa toplanma süresidir.

Taraf Devletler Komisyon'a nasıl rapor sunarlar?

Sözleşme'nin 18. Maddesine göre, Taraf Devletler Sözleşme hükümleri gereği aldıkları yasal, adli ve diğer önlemler hakkındaki raporları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmakla yükümlüdürler. Bu raporlar Komisyon tarafından incelenir.

Bir Taraf Devlet Sözleşme'yi imzaladıktan ya da kabul ettikten sonraki bir yıl içinde ilk raporunu sunmak zorundadır; daha sonraki raporlar en az her dört yılda bir ya da Komisyon'un istediği zamanda sunulmak zorundadır. Taraf Devletler Sözleşme'yi

imzalayarak ya da kabul ederek zamanında ve eksiksiz raporlar sunma yasal yükümlülüğünü almış olurlar. Pek çok Devlet bu yükümlülüğü yerine getirmemektedir. Bu durum hangi nedenle olursa olsun, sonuçta ortaya çıkan bir sürü günü geçmiş rapor ve önemli bir oranda da tamamlanmamış ya da yetersiz olanlar. Ekim 1993 itibariyle, Sözleşme'ye taraf 72 Devlet (neredeyse toplam Taraf Devlet sayısının üçte ikisi) raporlarını süresi içinde sunmadı.

Raporlama süreci zor bir süreçtir ve raporların hazırlanması fazla zaman alan ve karışık bir görev olabilir. Bu süreçteki bazı problemler ilgili bakanlık ya da bölüm içindeki personel, deneyim ve kaynak eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bilgi toplama süreci rapor birimi ile istatistiklerin ya da diğer bilgilerin alınması gereken yönetim bölümleri arasında işbirliği sağlanarak kolaylaştırılabilir. Raporların hazırlanmasında sivil toplum kuruluşlarının yardımcı olma yeteneği gözden kaçmamalıdır.

Ne yazık ki, Komisyon rapor sürecinde ortaya çıkabilecek olan bütün zorlukları etkili bir biçimde ele alamıyor. Yine de, Taraf Devletlere pratik teknik destek sağlama çabasıyla raporlama için iki grup genel kılavuz oluşturdu. Bu kılavuzlarda ilk raporların iki bölüme ayrılmasının yararlı olacağı öneriliyor: ilk bölüm ülkenin politik, yasal ve sosyal çerçevesi ve Sözleşme'nin hayata geçirilmesi için alınmış olan önlemler hakkında, ikinci bölüm ise her bir maddeyi yerine getirmek için alınan önlemlerin ayrıntılı açıklaması hakkında. Ne yazık ki, pek çok Taraf Devlet bu kılavuzlara uymadı, bu da kılavuzların pek yardımcı olamayacak kadar genel olduğu anlamına geliyor. Raporlama sürecini daha etkili kılabilmek için Komisyon'un Taraf Devletlere daha somut yol gösterecek ayrıntılı kılavuzlar geliştirmesi önerildi.

Komisyon nasıl çalışır?

Usul bakımından

Sözleşme'nin 20. Maddesi uyarınca, Komisyon “iki haftadan uzun olmayan bir süre” için yılda bir kez toplanır. 1993'te Viyana'dan New York'a taşınmış olan Birleşmiş Milletler Kadın Gelişimi Bölümü Komisyon'a yardımcı olur.

Sözleşme'nin 19. Maddesine göre, Komisyon usule ilişkin kurallarını koydu. Bu kurallar Komisyon toplantılarının genelde herkese açık düzenlenmesi; 12 üyenin yeterli çoğunluğu sağlaması ve karar almak için üyelerin üçte ikisinin bulunmasından oluşuyor. Usule ilişkin kurallar ayrıca Komisyon'un kararlarını oybirliğiyle almaya çalışacağını da belirliyor.

Komisyon üyeleri arasından bir başkan, üç başkan yardımcısı ve bir raportör seçer. Bu kişiler iki yıllığına görevde kalırlar. Komisyon çalışmalarını kolaylaştırmak için aşağıdaki çalışma gruplarını oluşturdu:

(a) Oturum-öncesi çalışma grubu

Komisyon zaman ve kaynak eksikliği nedeniyle Taraf Devlet raporlarını gerektiği gibi değerlendirmede karşılaşılan problemlere yanıt olarak, ikinci ve daha sonraki periyodik raporların değerlendirmesini hazırlamak için bir oturum-öncesi çalışma grubu oluşturdu. Oturum-öncesi çalışma grubu beş Komisyon üyesinden oluşmaktadır ve rapor veren Devletlere önceden gönderilen sorunların ve konuların listesinin hazırlanmasıyla yetkilidir. Bu, rapor veren Devletlerin oturumda sunmak üzere yanıtlarını hazırlamalarına fırsat verir ve böylece ikinci ve sonraki raporların daha çabuk değerlendirilmesine katkıda bulunur.

(b) İki daimi çalışma grubu

Komisyon oturum-öncesi çalışma grubuna ek olarak Komisyon'un olağan oturumunda toplanan iki de daimi çalışma grubu kurdu. Çalışma Grubu I Komisyon çalışmalarını hızlandırma yollarını ve araçlarını ele alır ve teklifler sunar. Çalışma Grubu II Sözleşme'nin 21. Maddesinin hayata geçirilme yollarını ve araçlarını ele alır ve bu da Komisyon'a Sözleşme'nin hayata geçirilmesiyle ilgili teklifleri ve genel tavsiye kararlarını yayınlama yetkisini verir.

Raporların Komisyon tarafından değerlendirilmesi

1. Raporların sunulması

Her bir Taraf Devlet ilk olarak yazılı bir raporu Komisyon'a sunarlar. Daha sonra Devlet temsilcilerine raporu sözlü olarak Komisyon'a açıklama fırsatı verilir. Bu açıklamalar raporun içeriğinin çok genel bir tanıtımını sağlar.

2. Genel görüşler

Açıklamadan sonra Komisyon, raporun biçimi ve içeriğiyle ilgili genel görüşlerini ve eleştirilerini sunar. Bazı durumlarda Komisyon, raporu veren Taraf Devlet tarafından Sözleşme'ye yapılmış olan itirazlarla ilgili görüşünü de söyleyebilir ve ayrıca söz konusu itirazların yeniden gözden geçirilip geçirilemeyeceğini de sorabilir.

3. Özel maddelerin gözden geçirilmesi

Daha sonra Komisyon üyeleri Sözleşme'nin özel maddeleriyle ilgili sorular sorarlar. Burada ayrımcılık probleminin gerçek boyutunu anlama çabasıyla kadınların toplumdaki fiili durumu üzerinde odaklanırlar. Dolayısıyla Komisyon kadınların toplumdaki durumuyla ilgili sadece Hükümetten değil, sivil toplum kuruluşlarından ve bağımsız kurumlardan da özel istatistikî bilgileri isteyecektir.

Raporunu sunan Taraf Devlet bu soruların bazılarını anında yanıtlamaya karar verebilir ve genellikle de diğer yanıtları bir ya da iki gün sonra sunar. Bu noktada, Komisyon ek sorular sorabilir ya da bir sonraki raporun süresi dolmadan önce Sekreterliğe daha fazla bilgi gönderilmesini talep edebilir.

4. Son görüşler

Daha sonra Komisyon, Komisyon raporuna yansımaları için, her bir Taraf Devlet'in raporu hakkında son eleştirileri hazırlayacaktır. 1994'teki on üçüncü oturumunda Komisyon bu eleştirilerin en önemli konularla ilgili olmasına, yapıcı bir diyalog içinde olmasına, raporun hem olumlu yönlerini hem de Komisyon'un kaygılarını ifade ettiği konuları vurgulamasına ve Komisyon'un Taraf Devletten bir sonraki raporunda neyi rapor etmesini istediğini açık bir şekilde belirtmesine karar verdi.

5. Komisyon ve Taraf Devlet arasında yapıcı bir diyalogu teşvik etme

Taraf Devletlerin raporlarının Komisyon tarafından incelenmesi, bunun düşmanca bir süreç olduğu anlamına gelmez. Bunun yerine, Taraf Devletler ile Komisyon üyeleri arasında yapıcı

bir diyalog kurulması için çok çaba harcanmaktadır. Bazı Komisyon üyeleri bir Devleti belirli bir alanda eleştirirken, diğer üyeler bu Devletin diğer alanlarda kaydettiği ilerlemeyi teşvik etmek için her çareye başvururlar. Komisyon oturumları genelde düşüncelerin, bilginin ve önerilerin özgürce değiş-tokuş edildiği bir atmosferde geçer.

Bu içten ortamın bir özelliği de, Komisyon'un hiç bir zaman bir ülkenin sözleşmeyi ihlal ettiğini resmen bildirmemesi, onun yerine bir dizi soru ve eleştiri yoluyla bu Devlet'in eksiklerini göstermesidir. Yine de, bu yaklaşım aynı zamanda politikalarını ve yasalarını değiştirmede Sözleşme'ye aykırı davranan Devletler üzerinde Komisyon'un kendini güçlü baskı uygulayan bir duruma oturtmadığı anlamına da geliyor.

Sözleşme'nin yorumlanması ve uygulanması

Sözleşme'nin 21. Maddesi Komisyon'un, Taraf Devletlerden sağlanan raporlar ve bilgilerin incelenmesine dayanarak önerilerde ve genel tavsiyelerde bulunabileceğini öngörüyor. Bugüne kadar, Komisyon'un yayınladığı genel tavsiyeler özel olarak bir Devlete yöneltilmedi. Bunun yerine, Komisyon kendini tüm Taraf Devletlere Sözleşme gereği olan yükümlülüklerini yerine getirmeleri için alınabilecek özel önlemlerle ilgili tavsiyelerde bulunmakla sınırlandırdı.

Komisyon tarafından yapılan genel tavsiyeler hem alan hem de sonuç olarak sınırlı. Bu tavsiyeler tek tek devletler yerine bütün Taraf Devletlerle ilişkili olduğu için, kapsamı genellikle o kadar geniştir ki uyulup uyulmadığını izlemek zordur. Komisyon tarafından tek tek Taraf Devletlere yapılan diğer önerilerle birlikte bu tür tavsiyelerin yasal bağlayıcılığı yoktur.

Son zamanlara kadar Komisyon, Sözleşme'deki maddelerin kapsamı ve anlamıyla ilgili sağlam bir yorum ya da analiz sunmadı. Aslında Sözleşme, Komisyona belirli bir biçimde böyle bir yorumlayıcı yetki vermiyor. Yine de, diğer antlaşma-izleme organlarının çoğu (başta İrk Ayrımcılığını Önleme Komisyonu, İnsan Hakları Komisyonu ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komisyonu olmak üzere) bununla ilgili yetki belirtilmeden kendi sözleşmeleriyle ilgili önemli yorumlar yaptılar. Bu yorumlar temel insan hakları hukukunun gelişmesine büyük katkıda bulundu.

Bunların, Devletlerin ve ulusal düzeyde değişiklik için çalışan sivil toplum örgütlerinin raporlarını düzenlemelerinde çok yararlı olduğu kanıtlanmıştır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu, 1992'deki on birinci oturumunda kabul edilen genel tavsiye kararı No. 19'da, Sözleşme'nin farklı maddelerindeki cinsiyete-dayalı şiddetin kapsamını araştırdı. 1993'teki on ikinci oturumunda, Madde 16'nın ve aileyle ilgili diğer maddelerin, genel bir tavsiye kararına yol göstermesi beklenen bir analizini üstlendi ve yıllık oturumlarında Sözleşme'nin değişik önemli maddelerinin sırasıyla inceleneceği bir çalışma programı saptadı.

Komisyon çalışmalarının geliştirilmesi

Komisyon, Sözleşme'nin Taraf Devletlerce hayata geçirilmesini denetleme yetkisini yerine getirirken pek çok itirazla karşılaşmakta. Kendisine sunulan bilgi tabanını genişletmek için - raporları sadece toplarken değil gözden geçirirken de - uğraşmak zorunda; gerektiğinde

Sözleşme'nin maddelerinde yer alan normlarla ilgili bir yorum yapmak zorunda ve daha etkili bir izleme sistemi kurmak için çalışmak zorunda.

1. Komisyonun bilgi tabanının genişletilmesi

Hâlihazırda Kadın Gelişimi Bölümü, Taraf Devletlerin her periyodik raporu için, Sözleşme'nin belirli maddeleriyle ilgili istatistikî göstergelere dayalı analizleri Komisyon üyelerine sağlıyor.

Sözleşme'nin 22. Maddesi Komisyon'un, Birleşmiş Milletler uzman kuruluşlarını Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili, etkinlik alanlarına giren konularda Komisyon'a raporlar sunmak için davet edebileceğini öngörüyor. Bu, belirli alanlarda Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi almasında Komisyon için olumlu bir fırsat. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu (UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) dâhil, birkaç uzman kuruluş ve diğer Birleşmiş Milletler organları kadınların insan haklarını etkileyen konularla doğrudan ilgililer. Bugüne kadar, sadece Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Komisyon'a rapor sunmuşlardır.

Komisyon, Birleşmiş Milletler Kurumlarında bulunan ilgili, ülkeye-özü geniş bilgi deposundan tam yararlanabilmek için, onlardan işbirliği talebinde bulunmayı etkin bir şekilde sürdürmektedir. Bu tür bir bilgi, bilginin verildiği sırada Komisyon tarafından oturumda tartışılmakta olan bir ülkedeki durumla ilgili olursa elbette çok yararlı olacaktır.

Komisyon için başka bir değerli bilgi kaynağı da insan hakları ve kadın sivil toplum örgütleri ile bağımsız kurumlardır. Taraf Devletlerin sundukları raporlar ilgili ülkedeki kadınların insan hakları durumunu her zaman tam olarak yansıtmamakta ya da sorunlu olan özel alanları belirtmemektedir. Bağımsız örgütlerden alınan bilgi ve istatistikler Komisyon'un her bir Devletteki kadınların fiili durumunu değerlendirmesinde son derece yararlı olmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, amaçlarına uygun hazırlanan raporlar Komisyon üyelerinin Taraf Devletlerin raporlarını değerlendirmelerinde çok yararlı olacaktır. Raporlarda, mümkünse, söz edilen sorunların ya da konuların Sözleşme'nin hangi maddesiyle ilgili olduğunun doğru olarak belirtilmesi gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri ve diğer gruplar Komisyon'a "Room DC2-1220, P.O. Box 20, United Nations, New York, NY 10017, United States of America" adresinde bulunan Kadın Gelişimi Bölümü aracılığıyla yazabilirler. Kadın Gelişimi Bölümü, belirli bir oturumda hangi taraf Devlet raporlarının inceleneceği hakkında bilgi de verebilir. Sivil toplum örgütlerinin yetkili temsilcilerinin Komisyon oturumlarına gözlemci olarak katılabildiği de gözden kaçmamalıdır.

2. Sözleşme hükümlerine açıklık getirilmesi

Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi yasal bir belgedir, bu nedenle de, Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin eksiksiz anlaşılması için Sözleşme hükümlerine açıklık getirilmesi hatta bunların detaylandırılması gerekebilir. Bu hukuk geliştirme süreci devam eden bir süreçtir, çünkü Sözleşme dinamik bir belgedir. Aynı zamanda özünü ve bütünlüğünü korurken, değişen uluslararası eğilimleri ve koşulları dikkate alacak kadar esnek olmak zorundadır. Komisyon genel değerlendirmelerinde Taraf Devlet raporlarının biçim ve yapısıyla ilgili geniş açıklamalarda bulunduğu ve belirli kadın gruplarına karşı ve belirli geleneksel uygulamalarda ayrımcılığı giderme zorunluluğunu vurguladığı halde, şimdiye

kadar (bkz. yukarıda “Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması”), Sözleşme’de garanti altına alınan hakları resmi olarak yorumlama girişiminde bulunmadı. Diğer antlaşma-izleme organlarının deneyimleri göstermiştir ki, proaktif bir izleme yaklaşımı Taraf Devletlerin yükümlülüklerini anlamalarını sağlamada son derece yararlı olabilir. Sözleşme’de yer alan normların aydınlatılması da kadınların kendilerine tanınan hakları anlamaları için son derece değerli olabilir. Sözleşme’nin önemli maddelerinin yorumlanması süreci Komisyon’un 1991’deki onuncu oturumunda başladı ve önemli maddelerin sırasıyla inceleneceği bir çalışma programının kabul edilmesiyle de yeni bir güç kazandı.

3. Etkili bir izleme sistemi geliştirilmesi

Komisyon, bilgi tabanını genişleterek ve Sözleşme’de yer alan normlara açıklık getirmeye çalışarak, etkili bir izleme sistemi geliştirmede bazı önemli adımlar atmış oldu. Bunlardan birisi, raporlama sürecinin zamanında olmasını ve verimliliğini artırmaktır. Komisyon, Devletlere raporlamada hangilerinin zamanının geldiği konusunda yardımcı olmak için, Devletlerin raporları birleştirmesine olanak veren yöntemler uyguladı. Buna rağmen, Komisyon’un herhangi bir antlaşma-izleme organında olabilecek en kısa toplanma zamanına (iki hafta) sahip olmasından dolayı raporlarla ilgili hayli fazla işi birikti. Şu anda, bir Taraf Devletin bir raporu vermesiyle Komisyon’un bu raporu incelemesi arasında ortalama üç yıl zaman var. Başlı başına bu bile rapor vermeyi engellemekte ve söz konusu Devletin raporunu güncellemek için ek bilgi sunmasını gerektirmekte.

Komisyon geçici bir önlem olarak, birikmiş işler bitene kadar üç-haftalık oturumlarla yetkilendirildi. Yine de, Komisyon’un elinden geleni yapmasına rağmen, oturumların geçici olarak genişletilmesinin, biriken işleri ortadan kaldırmasının beklenemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Komisyon, 1994’teki on üçüncü oturumunda, Taraf Devletlerin Sözleşme’nin 20. Maddesini, raporları gözden geçirmek için “her yıl toplanır” şeklinde düzeltmesini tavsiye etti (“normal olarak ... İki haftadan uzun olmayan bir süre için”i silerek). Daha sonra, bu düzeltmeyi askıya alarak, Genel Kurul’un Komisyon’a, 1995’te başlayıp 1996–1998 iki yılında devam eden, üç haftalık sürelerle iki oturum halinde toplanma yetkisi vermesini tavsiye etti.

Komisyon dışından; Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminde yer alan bütün antlaşma-izleme organlarının, zamanındalığı ve Taraf Devlet raporlarının kalitesini geliştirmek amacıyla, raporlama için farklı kılavuzlar düzenleyerek birlikte çalışması önerileri yapıldı. Bütün sözleşmelerde raporlama için standart bir yöntem yer alırsa, Devletlerdeki idari yük azalacaktı. Farklı komisyonların, yıllık oturumlarında raporları gözden geçirebileceği ve değerlendirebileceği, tek tip bir raporlama sistemi de hızı ve verimliliği artıracaktı.

Taraf Devletlerin Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu’na sundukları raporların zamanındalığı ve kalitesi, raporları derlemekle sorumlu olan hükümet görevlilerinin eğitilmesi yoluyla da artırılabilir. Kadın Gelişimi Bölümü düzenli olarak böyle eğitici çalışmalar düzenlemekte. Bütün önemli insan hakları sözleşmeleri hükümlerinde yer alan raporlamayla ilgili eğitici kurslar, teknik destek programı kapsamında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi tarafından da düzenlenmektedir.

4. Bireysel şikâyetlerde uygulanan prosedür?

1993’te Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda kabul edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı’nda, Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne ihtiyari ek

protokol (Sivil ve Politik Haklarla ilgili Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'e benzer) hazırlanması sırasında dilekçe hakkı getirme olasılığı tavsiye edildi. Bu Konferans'ı takip ederek, Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komisyonu ve Kadının Statüsü Komisyonu bu olasılık üzerinde çalışacaklar. Böyle bir protokol Taraf Devletlerin vatandaşlarına, Sözleşme'de yer alan haklarının ihlal edildiğini ileri sürerek, Komisyon'a şikâyetle bulunma olanağını verecektir. Açıktır ki, böyle bir gelişme Komisyon'un önemini ve cinsiyete-dayalı ayrımcılık problemi üzerinde doğrudan etkide bulunma gücünü son derece arttırır.

Bu arada, kadınların, ayrımcılık davalarına uluslararası dikkat çekebilecekleri başka yollar da var. Diğerlerine ek olarak, Kadının Statüsü Komisyonu, kadın hakları alanındaki acil problemlerde eylem tavsiyeleri ve önerileri geliştirmekle görevli bir Birleşmiş Milletler organıdır. Bu Komisyon kadınlara karşı yapılan ayrımcılıkla ilgili bireylerden ve gruplardan gelen başvuruları kabul eder. Bireysel başvurularda herhangi bir eylemde bulunulmaz. Bunun yerine, bu süreç yaygın problemleri çözmeye yönelik politik tavsiyeler geliştirmek için, kadınlara karşı var olan ayrımcılık kalıplarını ve yükselen eğilimleri kavramayı amaçlar. Başvurular Birleşmiş Milletler Kadın Gelişimi Bölümü aracılığıyla Komisyon'a gönderilebilir (adresi yukarıda 1'de verilmiştir).

Ayrıca, Sivil ve Politik Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin uygulamasını denetleyen İnsan Hakları Komisyonu da Sözleşme'nin özellikle 26. Maddesindeki cinsiyet eşitliği hükmünün ihlali şikâyetlerini kabul edebilir. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın yasaklanması diğer belgelerde kabul edilen haklara uzanmaktadır; örneğin sosyal güvenlik hakkı Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde sağlanmıştır (Md. 9).^{4/} İnsan Hakları Komisyonu'nun bireysel şikâyetlerdeki prosedürü Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi'ne ek İhtiyari Protokol'ü imzalamış olan 76 ülkedeki bireylere açıktır. Böylece bu ülke kadınları hem bu Sözleşme uyarınca hem de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi uyarınca ve kendi ülkelerinin de bu antlaşmalara taraf olması şartıyla belki diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerince de korunan eşit yetki haklarının ihlaliyle ilgili şikâyetleri sunabilirler.

Notlar:

1. *The World's Women 1970-1990: Trends and Statistics* (United Nations publication, Sales No. E.90.XVII.3). (*Dünya Kadınları 1970-1990: Eğilimler ve İstatistikler* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.90.XVII.3)).
2. Kadının Statüsü Komisyonu 1946 yılında Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından kuruldu. Görevi; kadın-erkek eşitliği ilkesini hayata geçirmek amacıyla politik, ekonomik, sivil, sosyal ve eğitimsel alanlarda kadınların haklarını desteklemek için Konsey'e rapor ve tavsiyeler hazırlamak ve kadın hakları alanındaki acil problemlerde eyleme geçmek için tavsiyeler ve öneriler geliştirmektir. Komisyon'a; 1985 Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Nairobi Kadın Gelişimi için İleriye-dönük Stratejiler'in uygulanmasını izleme, gözden geçirme ve değerlendirme görevi verilmiştir. Komisyon kadınlara karşı ayrımcılıkla ilgili bireylerden ve gruplardan gelen başvuruları kabul edebilir (Bkz. "Bireysel şikâyetlerde uygulanan prosedür?")
3. Dünya Sağlık Örgütü, *Maternal Mortality: A Global Factbook* (Geneva, 1991), p.3 (Anne Ölümleri: Bir Küresel Gerçek (Cenova, 1991), sf. 3
4. **Bakınız, örneğin,** *S. W. M. Broeks v. the Netherlandv*, Communication No. 172/1984 (9 April 1987) *S. W. M. Broeks v. the Netherlandv*, Başvuru No. 172/1984 (9 Nisan 1987) *Selected Decisions of the Human Rights Committee under the Optional Protocol, International Covenant on Civil and Political Rights, Volume 2, Seventeenth to Thirty-second Sessions (October 1982-April 1988)* (United Nations publication, Sales No. E.89.XIV. 1), p. 196.

(Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokolü uyarınca, İnsan Hakları Komisyonu'nun Seçilmiş Kararları, Cilt 2, Onyedinci ile Otuz birinci Oturumlar arası (Ekim 1982 – Nisan 1988), (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.89.XIV. 1), sf. 196.)